

## **Resumé:**

# **Handlingsanvisende kortformer i dansk**

Simon Borchmann  
Roskilde Universitet

Helsætninger er kendetegnet ved at realisere de semantiske betingelser for en sproghandling i og med det finitte verbal og de kombinationsmuligheder det tilbyder. Dansk omfatter imidlertid en række andre muligheder for at udføre sproghandlinger. Det gælder et større eller mindre antal udtryksformer inden for hver af bl.a. følgende underkategorier: retningsadverbier, adjektiver i komparativ, mådesadverbier, adjektiver i grundform, substantiver i nøgen form og præpositionsforbindelser. De kan anvendes som selvstændige handlingsanvisninger under bestemte kontekstuelle betingelser. Som meningshelheder er de negativt kendetegnet ved at de ikke har et finit verbal som konstituent, og positivt kendetegnet ved at de realiseres af et enkelt ord eller en præpositionsforbindelse. Det særligt interessante fra et grammatisk synspunkt er at disse udtryksformer som konstituent i en handlingsanvisning tilbyder en række kombinationsmuligheder. Fx kan man observere sproghandlinger som de følgende:

- 1) og så ned med næsen
- 2) farten en smule af her
- 3) ikke ind over Junioren vel
- 4) lige en lille smule mere fart på
- 5) så heller ikke stejlere
- 6) så bare ganske stille og roligt

- 7) ikke så højt
- 8) så lidt sideror
- 9) og lidt krængning til højre så
- 10) bare hånden derover ikke

Inden for sprogvidenskaben har der været nogen uenighed om hvordan man skal karakterisere og analysere meningshelheder der adskiller sig fra helsætninger ved ikke at omfatte et finit verbum. Nogle har fokuseret på det negative kendetegn og karakteriseret dem enten som ellipser, dvs. reducerede sætninger der kan rekonstrueres ud fra ko-teksten og en sætningsgrammatik (Lyons 1977), eller som ikke-finitte enheder, dvs. størrelser der i konteksten kan bestemmes som en proposition ud fra pragmatiske principper (Heltoft 2015, Levinson 2000). Andre har fokuseret på det positive kendetegn og karakteriseret dem som *empraktisches Reden*, dvs. en sprogbrugstype eller genre der er kendetegnet ved at være indlejret i en ikke-sproglig aktivitet, optræde isoleret, imødekomme et behov for at skelne og være relativt ustruktureret (O'Connell & Kowal 2012, Bühler 1965/1934). Når det ikke drejer sig om propositioner eller assertiver, men om handlingsanvisninger, forekommer den Bühler-baserede karakteristik umiddelbart at være den mest relevante. På den anden side kan sproghandlinger som 1-10 ikke anses for ustrukturerede.

I mangel af bedre bruger jeg her ordet kortformer om meningshelheder som ikke har et finit verbum som konstituent, og som kan realiseres af en enkelt ord eller en præpositionsforbindelse, men hvis konstituent samtidig tilbyder en række kombinationsmuligheder. I oplægget vil jeg præsentere en bestemmelse af handlingsanvisende kortformers vellykkethedsbetingelser, en typologi over handlingsanvisende kortformer og en topologi i form af et ytringsskema der angiver kombinationsmulighederne for samtlige typer. Typologien og topologien er baseret på 239 varianter af handlingsanvisninger der for langt den største dels vedkommende er observeret i et kognitivt etnografisk studium af aktiviteten svæveflyvning. En mindre del er observeret i små feltstudier af sprogbrugen i aktiviteterne bueskydning, klatring, fodbold, mountainbike, slagtning og landevejscykling. Enkelte er erfaret tilfældigt i mere almene, kortvarige aktiviteter.

**Litteratur**

- Bühler, Karl (1965/1934) *Sprachtheorie, die Darstellung der Sprache*. Stuttgart: Gustav Fischer.
- Heltoft, Lars (2015) Talesprogets grammatikaliserede enheder. *Ny Forskning i Grammatik* 22:93-112.
- Levinson, Stephen C. (2000) *Presumptive Meanings*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Lyons, John (1977) *Semantics 1-2*. Cambridge: Cambridge University Press.
- O'Connell, Daniel C. and Sabine Kowal (2012) *Dialogical Genres: Empirical and Conversational Listening and Speaking*, Cognition and Language: A Series in Psycholinguistics. New York: Springer.